

JURYRAPPORT

Vredeman de Vriesprijs voor architectuur 2025

Met de Vredeman de Vriesprijs wil de provincie Fryslân de belangstelling voor architectuur en voor de kwaliteit van bouwwerken bij een breed publiek vergroten. De prijs wil opdrachtgevers en architecten inspireren tot hoogstaande projecten, maar eert ook hun inspanningen en werkzaamheden, en wil zodoende een stimulans zijn voor toekomstige ontwikkelingen. Architecten en opdrachtgevers kregen de kans hun plan in te zenden voor de prijs, die deze editie een periode van drie jaar omvat. Met veertien inzendingen was de oogst ten opzichte van voorgaande jaren opvallend bescheiden in omvang, maar de jury is het er unaniem over eens dat de kwaliteit er niet minder om was.

De ingezonden projecten bestonden onder andere uit woningbouw, maatschappelijke gebouwen zoals een dagbesteding, kerk en klooster, evenals een gemeentehuis, naast bijzondere objecten als een uitkijktoren, een restaurant-paviljoen en een “tweedehands” autogarage. De diversiteit van de projecten was kortom groot. Ook opvallend was het aantal projecten waarin hergebruik van bestaande gebouwen en materialen een belangrijk thema is in de ontwerp- en bouwopgave.

Verslag van de jury

De jury begon met de bestudering van de veertien ingezonden plannen. Op basis van de aange-reikte criteria zijn de plannen in eerste instantie gewogen op bijvoorbeeld (maatschappelijke) relevantie, ontwerp-kwaliteit, duurzaamheid, integraliteit, innovatie en vakmanschap, zodat uit de groslijst van in-zending een selectie van projecten ontstond die volgens de juryleden het bezoeken waard was. Bij die eerste verkenning van de plannen viel onmiddellijk op dat een inspirerende samenwerking tussen op-drachtgever en architect tot daadwerkelijk onderscheidende projecten leidt. Verder bleek dat, terwijl her-bestemming en hergebruik inmiddels vanzelfsprekend onderdeel van de ontwerpdiscipline zijn, de aan-dacht voor biodiversiteit en natuurontwikkeling, als onderdeel van ruimtelijke en klimaatbestendige ste-delijke ontwikkeling, vooralsnog schaars is.

Met een selectie van vijf projecten ging de jury op pad; deze vijf zijn in gezamenlijkheid bezocht en besproken. Bij vier van de vijf projecten werd de jury ontvangen door opdrachtgever en of architect, om vervolgens rondgeleid te worden door het bouwwerk en eventueel de directe omgeving. Zo gevarieerd als de gebouwen zijn, was ook de context waarin zij staan: van een negentiende-eeuwse stadswijk tot een nieuwbouwwijk in aanleg, van het platteland en een industrieterrein, tot een sub-urbaan woonmilieu.

DE KLASSE

Opdrachtgever **Klompstra Vastgoed**
Ontwerper **Dorenbos Architecten**

Allereerst bezocht de jury het gebouw De Klasse in Leeuwarden, in 1905 gebouwd als meubel-fabriek en later verbouwd tot een vleesgroothandel. Dorenbos Architecten ontwierp een zorgvuldige herbestemming tot grondgebonden woningen en een appartement, waarbij optimaal gebruik gemaakt is van de aanwezige kenmerken van het bestaande gebouw. Transformaties uit het verleden zijn niet weg-gepoetst maar als ruimtelijke continuïteit benadert; drie grote doorbraken in de gevel, uit de tijd dat het gebouw een vleesgroothandel werd, zijn op terughoudende wijze ingevuld, zichtbaar maar zonder aan-dacht te vragen. Daarmee laat de ingreep niet alleen zien dat het bouwvolume typologisch goed is benut, maar ook dat de ontwikkelingsgeschiedenis van de architectuur een vanzelfsprekend onderdeel van de nieuwe invulling is. De liefde voor het gebouw blijkt uit het ingetogen karakter van de ontwerp-ingreep, dat in uitvoering ook nog eens zorgvuldig en bescheiden is uitgewerkt. De woningen volgen logischerwijs

de stramienmaat van het gebouw, de entrees zijn aan de achterzijde gesitueerd zodat de monumentale voorgevel kon worden behouden. De anonieme onderdoorgang van de hoofdentree, nauwelijks ontworpen als overgang van de straat naar de woningentrees, ziet de jury evenwel als een gemiste kans, net als de inrichting van het achterterrein. Juist in een stedelijke context als deze vormen die opgaven (ontsluiting, relatie met de omgeving, plek van thuis komen) belangrijke aandachtspunten, die de kwaliteit en de ervaring van een project in hoge mate positief kunnen beïnvloeden. Samenvattend heeft de jury waardering voor de aanpak en het resultaat; een herbestemming zoals die in beginsel per definitie zou moeten worden aangepakt.

HUIS AAN DE HAVEN

Opdrachtgever MWPO

Ontwerper Powerhouse Company

Het bezoek van het Huis aan de Haven in Middelsee Leeuwarden, een ontwerp van Powerhouse Company in opdracht van MWPO, was kort. Helaas kon zowel de opdrachtgever als de ontwerper niet bij het bezoek aanwezig zijn. Op basis van de veelbelovende documentatie en een wandeling rondom het blok bleken realiteit en planintenties vooralsnog ver uit elkaar te liggen. Omdat de wijk Middelsee nog in aanbouw is, was het complex moeilijk te beoordelen binnen een ruime context, mede omdat het project nadrukkelijk contrasteert met de voorziene omgeving. Voor nu viel de jury op, dat het gebouw grootschalig in opzet en uitstraling is, en op licht gespannen voet staat met de context van gerealiseerde gebouwen. Hoewel het complex een aantrekkelijke mix van woonvormen en -typen heeft, die ook verschillend ten opzichte van de straat en ontsluiting zijn georganiseerd, lijken de grootstedelijke proporties moeilijk in overeenstemming te brengen met de eenduidigheid van het programma en de plek. Het appartementencomplex gedraagt zich voorlopig als een autonoom en gesloten eiland in de omgeving, waarbij zelfs de relatie met het water in ruimtelijke zin nauwelijks lijkt te zijn opgezocht. Het is jammer dat de fraaie binnentuin geen onderdeel uitmaakt van het stedelijk netwerk van openbare ruimte, dat het gebouw amper verweven is met de omgeving en dat het in die zin weinig teruggeeft aan de toekomstige Middelsee. Voor de volledigheid zou de jury graag over een aantal jaar willen terugkomen om een volledige beoordeling van het gebouw in de voltooide wijk te kunnen geven.

OTOLEO

Opdrachtgever OTOLEO

Ontwerper J.O.N.G. Architecten

Bij OTOLEO in Wolvega werd de jury ontvangen door architect Kees de Haan van Jong Architecten en eigenaar Leo en zijn vrouw. Dit autobedrijf restaureert oude Volvo's en bouwt deze om tot elektrische voertuigen. De jury was onder de indruk van de toewijding van de opdrachtgever en de coherentie tussen filosofie en uitvoering. Het ontwerp bestaat uit een eenvoudig doos-vormig bouwvolume met een hergebruikte staalconstructie, dat bekleed is met een in kleine latten gezaagde gymzaalvloer. Niet alle gebruikte materialen zijn tweedehands, maar ook aan de binnenzijde is hergebruik toegepast, naast de staalconstructie bijvoorbeeld twee monumentale deuren uit de pastorie van Dokkum en de werkbruggen voor de auto's. Het project laat zien dat het gebruik van tweedehands materialen prima kan leiden tot een nieuw gebouw. De functie van het gebouw, de integrale visie op hergebruik van de opdrachtgever en het ontwerpconcept zijn vanuit dezelfde filosofie benadert, zonder dat dit een "tweedehands" gebouw oplevert. Hoewel hiermee de *charme* van herbestemming en -gebruik minder zichtbaar en te ervaren is, laat het project overtuigend zien dat hergebruik, duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit, ook bij een doelmatige opgave op een industrieterrein, prima samengaan. De jury hoopt dat de samenhangende visie ook voor de buitenruimte wordt opgepakt, waar nog een slag valt te slaan. Samengevat acht de jury OTOLEO een noemenswaardig voorbeeld, waaruit blijkt dat een intensieve samenwerking, ongebruikelijke idealen en slim ontwerp tot verrassende ruimtelijke resultaten kunnen leiden.

DE TREFFE

Opdrachtgever **Slokker Vastgoed en Lont Bouw**
Ontwerper **TWA Architecten**

Bauke Tuinstra van TWA Architecten ontving de jury bij de Treffe in Heerenveen, een groen woonbuurtje dat het hart vormt van het noordelijke deel van Skoatterwald. Meteen valt op dat hier niet zomaar woningen zijn gebouwd, maar dat er een integraal plan is opgesteld, in opdracht van Slokker Vastgoed en Lont Bouw. Tuinstra vertelt over het vroeg betrekken van de omgeving en de samenwerking met een omgevingspsycholoog. De architectuur is ingetogen maar hoogwaardig gematerialiseerd en gedetailleerd, en onderscheidt zich daarmee van de bont opgesierde woningbouw rondom. Waarin het plan duidelijk een verschil maakt ten opzichte van de gemiddelde woonwijk (en in die zin van veel ruimtelijke ontwikkelingen) is de samenhang van ruimtelijke opzet, het landschapsplan (van Lodewijk Baljon Landschapsarchitecten), de gekozen woningtypologie en de variatie in woninggroottes en aanvullende opties. Daarbij komt dat de robuuste, natuurlijke inrichting van het landschap en de stedenbouwkundige opzet voor de hele omgeving een verrijking betekenen, in plaats van voor de woonbuurt alleen. Het landschap is zodanig geordend dat er verschillende routes door en langs de ogenschijnlijk losjes geordende buurtjes lopen, waar een semi-publieke sfeer heerst; de positie en uitstraling van de architectuur zorgt er bovendien voor dat het landschap goed tot zijn recht komt. Hoewel de extreme samenhang en integrale aanpak het plan ook kwetsbaar kunnen maken (vooral in een sub-urbane omgeving), vindt de jury het project van uitzonderlijk hoge kwaliteit, die scherp afsteekt tegen de meeste uitbreidingswijken. Het plan legt een maatstaf voor woningbouw in het buitengebied. De relatief lage dichtheid draagt hier weliswaar aan bij, maar volgens de jury ligt de crux van het project in de zorgvuldige en integrale benadering van het ontwerptraject, met een interdisciplinair team.

NEIKLEASTER

Opdrachtgever **Stichting Nijkleaster**
Ontwerp **J.O.N.G. Architecten**

Op het platteland bij Hijlaard bezocht de jury het Nijkleaster. Op advies van architect Kees de Haan van Jong Architecten heeft de jury de route door het open veld naar het klooster te voet afgelegd, om de rust en ruimte te ervaren. Het complex is gelegen in een open weidegebied, waar boeren erven als eilanden in het landschap liggen. In de verte is het torentje van de kerk van Jorwert te zien. Nijkleaster onderscheidt zich van de overige erven doordat de dakpannen niet typisch oranje-rood maar geheel zwart zijn, die de eigenaardige functie van het erf accentueert. Bij het betreden van de plek is meteen zichtbaar dat er een nieuwe eenheid is ontstaan tussen de monumentale boerderij en de kloostergang met nieuwgebouwde kloostervertrekken en woningen, rondom de kloostertuin. Vanuit deze kloostergang is de opengewerkte schuur van binnenuit te zien, waardoor binnen en buiten in elkaar overlopen. De oorspronkelijk lineaire structuur van de kop-hals-rompboerderij op het erf is zeer vakkundig en vanzelfsprekend getransformeerd naar (eigenlijk ‘versmolten tot’) een kloosteropzet met centrale kloostertuin. Het vergroten van de bouwmassa resulteert in een nieuwe structuur van buitenkamers, die deel uitmaakt van het totale programma. In de ruimtelijke opzet wordt duidelijk dat de typologie van de monumentale boerderij met respect is behandeld, maar in structuur niet klakkeloos is gevolgd; de schuur is zodanig met een nieuwe typologische opzet verweven, dat het monument en de nieuwbouw samen een sterk en nieuw geheel vormen.

De rijkdom van verschillende ruimtes en sferen, van oud en nieuw, van restauratie en moderne ingrepen, wordt misschien wel het best zichtbaar in de twee kapellen. De eeuwenoude kelder onder het voorhuis bleek een evidente plek voor het houden van vieringen. Een tweedehands voersilo achter het erf vormt een buitenkapel. De binnenzijde van deze cirkel is bekleed met oude kloostermoppen van andere kloosters in Friesland, waarmee een tastbare link wordt gelegd met het kloosterverleden van Friesland in de meest brede zin. Ook in de appartementen van de bewoners van het klooster is de hoge ontwerp-kwaliteit is doorgezet. De compacte woningen zijn slim ingedeeld, met een fraaie ruimtelijke opzet in relatie tot het magnifieke uitzicht. Met een afgewogen keuze voor materialen en details—eigentijds, maar in samenhang met de historische bebouwing—creëert de nieuwbouw samen met het

monument een overtuigend nieuw ensemble, dat de plek respecteert en laat spreken, maar tevens versterkt en vernieuwt. De jury waardeert de gedurfde keuze om beide typologieën (boerderij en klooster) middels een vakmatige ontwerpinterventie tot een nieuwe mengvorm te smeden en er een nieuw geheel van te maken, dat zodanig nauwkeurig, ingetogen en tijdloos is vormgegeven, dat het lijkt alsof het er al decennia staat.

De winnaar

De jury roept Nijkleaster uit tot winnaar van de Vredeman de Vriesprijs 2025. Het ontwerp is gelaagd en doordacht, ‘lost niet louter ruimtelijke problemen op’ maar geeft vorm, is klein van schaal, maar groot in ontwerpoverwegingen. Het plan is bovendien compleet en omvattend; van de omgang met en transformatie van monumentaal erfgoed, de samenhang met de landschappelijke context, de herbestemming van historische bebouwing, de vernieuwing van gebouwwormen en hun gebruik, tot de versterking van natuur en biodiversiteit. Kortom, landschappelijke context, ruimtelijke opzet, typologische opbouw en functionele indeling, materiaalgebruik en afwerking zijn volledig in balans en versterken elkaar—en maken het project tot een heel *specifieke* plek. Juist die overtuigende samenhang tussen locatie, plek, functie en gebouw maken Nijkleaster in de ogen van de jury het meest inspirerende voorbeeld voor de Friese context.

De jury bedoelt daarmee *niet* dat Nijkleaster de verbeelding is van een lokale cultuur of gemeenschap, of dat ze de belichaming vormt van een hechte sociale eenheid. Het is precies andersom; Nijkleaster verbeeldt volgens de jury een collectieve visie die een pluraliteit van gemeenschappen serieus neemt, met hun verschillende wereldbeelden en dagelijkse praktijken. Zowel de functie als het ontwerp veronderstelt dat er altijd voldoende overlappende ideeën en waarden zijn, die samen tot een synthese, of consensus kunnen leiden. De pluraliteit van perspectieven zorgt ervoor dat de ingreep vooral de bereidheid laat zien om de bestaande context net zo veel ruimte te geven, als die welke hij zelf opeist.

De historische en landschappelijke context, evenals de typisch Friese boerderijvorm is aangegrepen om de plek te vernieuwen, zonder dat deze rijkdom verloren gaat. Dit geeft het ontwerp een zeggingskracht die regionale grenzen te boven gaat.

De jury wil Stichting Nijkleaster en Jong Architecten feliciteren, alle deelnemers danken voor hun inzendingen, en waardering uitspreken aan opdrachtgevers en architecten voor hun hartelijke ontvangst en toelichtingen. Ook wordt Keunstwurk bedankt, die de Vredeman de Vriesprijs dit jaar heeft georganiseerd in opdracht van de Provincie. Als jury zijn we zeker geïnspireerd geraakt, we gaan ervan uit dat dit ook geldt voor vakgenoten en een breed publiek. Aandacht voor de plek, een enthousiaste samenwerking en bevlogen ontwerpvakmanschap leiden in samenhang tot overtuigende ruimtelijke kwaliteit.

Jury—formeel: adviescommissie—Vredeman de Vriesprijs 2025

Titus Mars (architect, *voorzitter*)

Erik Dorsman (architectuur- en stedenbouwhistoricus)

Piet Vollaard (architect en criticus)